

BÁNYAI Borbála

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Fogyatékoság és Társadalmi Részvétel Intézet

banyai.borbala@barczi.elte.hu

<https://orcid.org/0000-0003-2768-6711>

LAKOS Renáta

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Felnőttképzés-kutatási és Tudásmenedzsment Intézet

lakos.renata@ppk.elte.hu

<https://orcid.org/0009-0001-6316-6708>

ESZENYI Réka

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Nyelvi Közvetítés Intézete, Fordító- és Tolmácsoló Tanszék

eszenyi.reka@elte.btk.hu

<https://orcid.org/0000-0003-2194-7562>

<https://doi.org/10.31287/FT.hu.2025.11>

A tanulmány megjelenése: 2025. június 30.

„Kommunikáció, ami összeköt” – Kommunikációs akadálymentesítés az ELTE BGGyK 9. Fogyatékoság- tudományi Konferenciáján¹

Absztrakt

Tanulmányunk kiindulópontja a 9. Fogyatékoságtudományi Konferencia (A „mi” határtalan tágassága címmel), amelynek három különböző kommunikációs akadálymentesítési formáját írjuk le: a ... beszélt nyelvi tolmácsolást, az írótolmácsolást és a vizuális jegyzetelést. A beszélt nyelvi tolmácsolás a nyelvek közti akadályok áthidalását szolgálja, a grafikus rögzítés/facilitálás az előadások, beszélgetések fő gondolatait képekkel ábrázolja-rögzíti, az írótolmácsolás pedig azok írásba foglalását jelenti. A második két közvetítési forma a hangzást elhagyva vizuális jelekké alakítja a beszédet, így a nyelvi jelek befogadását a modalitások közti váltással segíti, nyelvek közti átváltással vagy anélkül.

Kulcsszavak: konferenciatolmácsolás, írótolmácsolás, grafikus rögzítés, kommunikációs akadálymentesítés, hallássérülés

¹ A tanulmányban szereplő fotók szereplői (amennyiben felismerhetőek) és készítői, valamint a szellemi termékek szerzői valamennyien hozzájárultak az anyag megjelentetéséhez.

“Communication that Connects Us” – Communication Accessibility at the 9th Disability Studies Conference of ELTE Bárczi Gusztáv Faculty of Special Needs Education

Abstract

The starting point for our study is the 9th Disability Studies Conference (*The Boundless Expansiveness of WE*), in which we describe three different forms of accessibility: interpreting between spoken languages, speech-to-text interpreting and graphic recording/facilitating. Conference language interpretation is used to bridge the barriers between languages, visual recording is used to represent the main ideas of lectures and conversations in pictures, and speech-to-text interpreting is used to put spoken language into writing. The latter two forms of interpretation convert speech into visual signs by abandoning phonation, thus facilitating the reception of linguistic signs by switching between modalities, with or without switching between languages.

Keywords: conference interpreting, speech-to-text interpreting (STT), graphic recording, communication accessibility at conferences, hearing impairment

„Kommunikáció, ami összeköt” – Kommunikációs akadálymentesítés az ELTE BGGYK 9. Fogyatékossgtudományi Konferenciáján

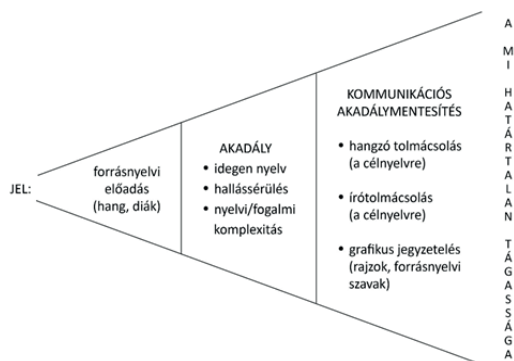
1. Bevezetés

A vizsgált esemény során a tolmácsolás, közvetítés különböző módjai az akadálymentesítést szolgálták. A hangzó tolmácsolás a nyelvi akadályt segít leküzdeni, az írótolmácsolás a hangzó beszédet érzékelné nem képes hallássérült résztvevők számára teszi elérhetővé az információt, míg a grafikus rögzítés az elhangzottakat képes és írásos formában tömöríti (lásd 1. kép).

1. KÉP. GRAFIKUS RÖGZÍTÉS A 9. FOGYATÉKOSSÁGTUDOMÁNYI KONFERENCIÁN

A két beszélt nyelv közötti tolmácsolás interlingvális, azaz nyelvek közötti, azonban ennek megértésében akadályozottak a konferencia hallássérült résztvevői. Az író-tolmácsolás – melyről jelen tanulmányban még részletesebben szó lesz – a hangzó tolmácsolás speciális, írott változatát jelenti (amennyiben nyelvek közötti váltás is történik). Ebben a tolmácsolási módban a másik (idegen) hangzó nyelv helyett ugyanannak a nyelvnek az írott változatára történhet a fordítás, tehát intralingvális a közvetítés, azonban anélkül, hogy a feliratozást végző írótolmácsnak hosszas gondolkodásra lenne ideje a valós időben maradás érdekében. Tanulmányunk első része a beszélt nyelvek közötti tolmácsolást írja le, különös tekintettel az eseményen alkalmazott konferenciatolmácsolásra. A második rész az írótolmácsolás sajátosságaira fókuszál. A harmadik rész az 1. képen látható grafikus rögzítést és a grafikus facilitátor szerepét elemzi. Tanulmányunk konklúziójában összefoglaljuk, hogyan működött együtt a három közvetítési mód a konferencia nyelvi akadálymentesítésének érdekében. Az 1. ábra a konferencián való, e három csatornán folyó tolmácsolást jeleníti meg.

1. ÁBRA. TOLMÁCSOLÁSI MÓDOK A 9. FOGYATÉKOSSÁGTUDOMÁNYI KONFERENCIÁN
(AZ ÁBRÁT BOROS JUDIT GRAFIKUS KÉSZÍTETTE)

2. Tolmácsolás két beszélt nyelv között

A tolmácsolást közvetített szóbeli kommunikációként határozhatjuk meg, amelynek során a tolmács a beérkező jeleket auditív és vizuális csatornáin keresztül fogadja (Szabari, 2021). A tolmácsolás valós időben történik, egy adott szituációban és kontextusban. Az írásbeli fordítással ellentétben nincs idő hosszas gondolkodásra. A hivatásos tolmács technikája nagy részben automatizált.

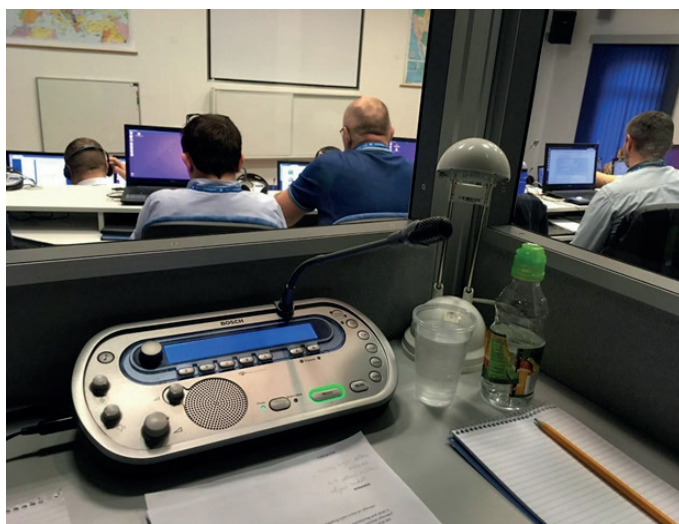
2.1. A beszélt nyelvi tolmácsolás tipológiája

A tolmácsolásnak modalitása szerint több típusa lehet. Az összekötő tolmács jellemzően két fél közötti párbeszédet tolmácsol, rövidebb megnyilvánulásokat, gyakori váltásokkal. A tolmács a felekhez közel ül, ám a felek egymás közti távolsága nagy lehet a hierarchia szempontjából. Példa erre a közösségi tolmácsolás során a bevándorlási hivatal és a letelepedési engedélyt kérő személy, vagy az orvos és beteg

közti kommunikáció közvetítése. Az összekötő tolmács jellemzően egyedül dolgozik. Gyakran családtag, nem hivatalos, nem képzett tolmács végzi az összekötő tolmácsolást (Antonini et al., 2017).

A konsekutív tolmács (ideális esetben) 4-5 perces szakaszokban, követve tolmácsolja a beszélőt. Míg az eredeti, célnyelvi beszédet hallgatja, jegyzetel, majd kissé rövidebb formában, lényegre törően visszaadja az elmondottakat a célnyelven. Egy tolmácsolt esemény sok ilyen egymást követő szakaszból állhat, és több, különböző nyelvű beszélő is megnyilvánulhat, így a tolmácsnak a két nyelv között oda-vissza kell tudni közvetíteni. A konsekutív tolmácsolás lényegesen megnöveli az esemény időtartamát. A tolmács jegyzetelés technikájának elsajátítása külön művészet (G. Láng, 2002). A konsekutív tolmácsolást általában képzett, hivatásos tolmácsok végzik. Elsősorban hivatalos helyzetekben használt formája a tolmácsolásnak az írott szöveget hangzó szöveggé fordító visszaadó blattolás, melynek során a tolmács egy dokumentumot hangtalanul olvas, és közben valós időben, szóban a célnyelvre fordít (Felekné Csizmazia, 2014).

A szinkrontolmács az elhangzottakkal majdnem egy időben, pár másodperces lemaradással tolmácsolja az elmondottakat, vagy a tolmácsolást igénylő ügyfél fülébe sűgva (chuchotage, fülbesűgásos tolmácsolás), vagy tolmácsberendezést használva. Bár a jelen rész a beszélt nyelvek hangzó tolmácsolására fókuszál, a jelnyelvi tolmácsolás is szinkrontolmácsolás (Ungár, 2020), valamint jelen tanulmány szerzői az írtolmácsolást is ide sorolják. A szinkrontolmácsolás különösen jó nyelvtudást és nagy rutint igényel. Először a nürnbergi per során végeztek berendezéssel szinkrontolmácsolást, ahol a bírák, vádlottak és tanúk között volt szükség tolmácsolásra, négy nyelven (Szabari, 2021). Napjainkban a berendezéssel végzett tolmácsolást konferenciatolmácsolásnak, illetve kabinos tolmácsolásnak is hívják a köznyelvben, mivel jellemzően konferenciákon, gyakran több nyelv között végzik, külön erre épített tolmácskabinokban ülve, amelyekben a tolmácsok fülhallgatón kapják a beszélők bejövő hangját, és egy mikrofonba tolmácsolják a hallottakat. A 2. kép a tolmács perspektíváját mutatja a kabinból.

2. KÉP. A TOLMÁCS PERSPEKTÍVÁJA A KABINBÓL (ESZENYI RÉKA FELVÉTELE)

2.2. A konferenciatolmácsolás sajátosságai

A konferenciatolmácsolás komoly felkészülést igényel minden egyes esemény előtt. A tolmácsok számára fontos, hogy jól megismerjék a konferencia témáját, előre (lehetőleg nem előző este) megkapják a konferencia programját, az előadók nevét, affiliációját, titulusát és az előadások vázlatát, diáit. A tolmácsok ezek alapján kétnyelvű szölistákat, glosszáriumokat készítenek, és azokat megtanulják, illetve magukkal viszik a kabinba. Az előre megadott szövegeket lefordítják, hiszen ha egy előadó felolvassa a szövegét, annak sebessége és információsűrűsége lehetetlen kihívás elé állítaná a tolmácsot, vagy csak lényeges veszteséggel tudná visszaadni a tartalmat. Ugyanez elmondható a videós bejátszásokról, amelyeknek a szövegéről érdemes átiratot készíteni és lefordítani azt a pontosabb tolmácsolás érdekében.

A tolmácsok számára kulcsfontosságú a tisztán hallható, jó minőségű bejövő hang. A legtöbb konferenciatolmács csak egyik fülén visel fülhallgatót, a másik fülével pedig saját kimenetét hallgatja, tolmácsstudományi szakszóval monitorozza (Bakti & Bóna, 2016). Ez a technika az írótolmácsolás esetén is hasznos, ahol a kimenetet ugyan vizuálisan monitorozza az aktuálisan tolmácsoló és a váltótársa is, ugyanakkor a váltótárs tolmács fülbesúgó segítségével, megakadás esetén, csak „szabad” fülbe tud adni. Ez a körülményesség kiküszöbölhető a felhőalapú dokumentumba írás esetén, ugyanis ekkor a váltó tolmács a fülbe súgás helyett a saját eszközén, de ugyanabba a megjelenő szövegbe tud beleírni (folytatni a mondatot, javítani elütést stb.).

Mivel a hangzó szinkrontolmácsolás kognitív szempontból igen kimerítő feladat, a kabinban két tolmács dolgozik együtt, és jellemzően 20-30 percenként váltják egymást. Az Európai Unió egyes intézményeiben akár három tolmács is váltja egymást a kabinban. A kabintársak, mikor épp nem tolmácsolnak, segítik társuk munkáját. Ha az elhangzó beszéd nehezen érthető, sok szám vagy név kerül említésre, a kabintárs a két tolmács közt elhelyezett jegyzetömbre írhatja az információt, ezzel segítve társát. A tolmácsok, ha valamit nem értettek, vagy nem jól értettek, röviden tudnak helyesbíteni, bár ez azzal járhat, hogy lemaradnak a beszéd következő részéről. Bizonyos információkat később is be tudnak építeni, így kompenzálva az elmaradakat.

Napjainkban a tolmácsok gyakran használnak digitális eszközöket is a kabinban (lásd bővebben Horváth, 2020, 2021), amelyek segítségével például terminusok jelentését kereshetik ki valós időben. A szóbeli közvetítésben azonban nem terjedt el a digitális, mesterséges intelligencia alapú eszközök, például a speech-to-text eszközök használata technikai és adatvédelmi okokból, bár sokszor komoly segítséget nyújthatna a gyors vagy nehezen érthető beszéddel birkózó konferenciatolmácsoknak. Problémaként merül fel az ilyen, egyébként már okostelefonokban elérhető eszközök használatakor a produkált szöveg pontatlansága, ám a kimenet használhatóságának megítélése a tolmács felelőssége. Az Európai Unió dolgozik egy ilyen belső eszközön, amelynek neve Live Speech to Text and Machine Translation Tool for 24 Languages, és az unió 24 nyelven elérhetővé teszi majd a szöveggé alakítást és fordítást (Horváth, 2021).

A vizsgált eseményen angol és magyar nyelven hangzottak el előadások, beszélgetések. A szinkrontolmácsolást két tolmács végezte, akik 20 percenként váltották egymást. A magyar megszólalókat angol, az angol megszólalókat magyar nyelvre

tolmácsolták. A közönség soraiban a tolmácsolást igénybe vevők tolmácskészüléket és fülhallgatót kölcsönözhetnek a helyszínen, amelynek segítségével a számukra érthető nyelven követhették az előadásokat.

Összefoglalva a hangzó tolmácsolásról leírtakat, a vizsgált eseményen kabinos szinkrontolmácsolás folyt, amely áthidalta az angol és magyar nyelv közötti akadályokat. A tolmácsolást két hivatásos konferenciatolmács végezte. A szinkrontolmácsolás elsősorban a fül munkája. A tolmács számára további fontos információ lehet az előadó látványa, a kivetített diák tartalma és a konferenciateremben zajló események követése is. A résztvevők a tolmácsot hallgatják, de látniuk nem szükséges, bár a tolmácskabin többnyire a konferenciateremben helyezkedik el. A konferenciatolmács tehát a bejövő hangból dolgozik, és a kimenő hanggal segíti az esemény nyelvi akadálymentesítését.

3. Írótolmácsolás mint akadálymentesítés

A 2009. CXCV. törvény a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról speciális kommunikációs rendszerként definiálja a magyar nyelvű hangzó beszéd írásba foglalását. A jelnyelvi törvény érvényre juttatja az önrendelkezési jogot: a hallássérült személy maga választhatja meg a nyelvet és az azon történő kommunikáció módját, amely lehetővé teszi számára a legteljesebb hozzáférést és megértést. A hallássérült emberek számára a kommunikációs akadálymentesítés egyik módja az írótolmácsolás (külföldön speech-to-text interpreting, azaz STT tolmácsolás): a hangalapú információk írott formában, valós időben, a célnak megfelelő nyelvi átalakításokkal történő rögzítése a jelnyelvi tolmács által. Az írótolmácsolás a technikai fejlődésnek köszönhetően már nem csak a halló, a hallássérült ügyfél és a jelnyelvi tolmács egy időben és térben tartózkodásával történhet, ahogy ez a több mint tíz évvel ezelőtti, akkor megfelelő definícióban megjelenik. Az oktatás és képzés, a tudományos kommunikáció az online térben is zajlik, a különböző platformokon szinkron írótolmácsolás is lehetséges, sőt narrált prezentációs tananyagok aszinkron írótolmácsolása, ún. feliratozása is, különösen így van ez a koronavírus járvány után, mely alapvetően átalakította a digitális eszközhasználati szokásokat. Így már meghaladott az a definíció is, melyet korábban iránymutatóként a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége a *Hangforrás* blogoldalon közzétett: „A hangzó beszéd – egyszerűbb mondatszerkezetben, a lényegét kiemelve – írásban rögzítésre kerül az esemény helyszínén” (Siketek és Nagyothallók Országos Szövetségének Hangforrás weboldala, é. n.). Ez a megfogalmazás megragadja az írótolmácsolás lényegét, azaz a hangzó beszéd írásban rögzítését, de nem árnyalja annak módozatait (a térben és időben való egyidejűségét vagy elkülönülését, illetve az ehhez igazodó szintaktikai, grafikai és egyéb módszertani megoldásokat). Ahogyan a kommunikáció célja és módja helyzetenként és a folyamatban résztvevőnként eltérő, úgy az írótolmácsolás során is a jelnyelvi tolmács tekintettel van a kommunikációs akadálymentesítés ezen formáját igénybe vevő célcsoport vagy ügyfél elvárásaira és kompetenciáira. Egy olyan eseményen, mint amilyen a 9. Fogyatékoosságtudományi Konferencia volt, elvárható, hogy a tolmácsolás nyelvi kimenete a forrásnyelvi tolmácsolt szöveggel azonos színvonalú legyen, hiszen az előadók a tudományos közösség elismert tagjai, a közönség többsége is a tudományos világban komfortosan mozgó személy, legyen akár siket vagy nagyothalló résztvevő.

3.1. Dilemmák a konferencia-írótolmácsolásban

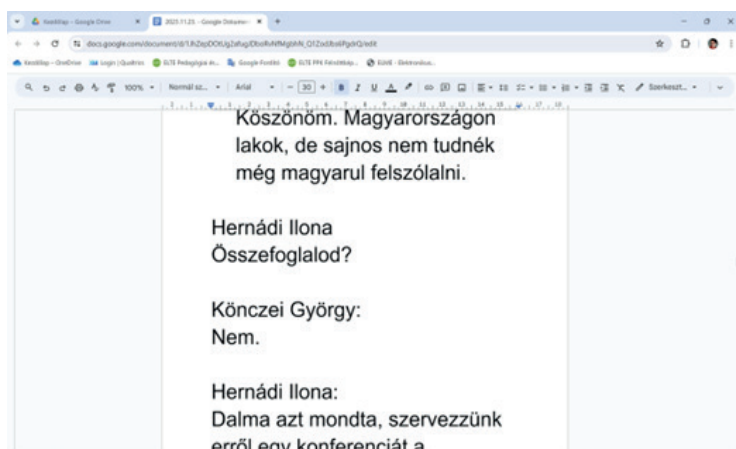
A fogyatékoság témakörében szervezett hazai konferenciákon törekvés a célcsoportoknak megfelelő kommunikációs akadálymentesítés. A konferenciákon nagyobb nyilvánosság előtt történő tolmácsolás zajlik.

A tolmácsolási folyamatban használt nyelvek

Nemzetközi konferenciákon, ahol külföldi előadók és résztvevők is vannak, a tolmácsok tolmácsolásban dolgoznak, és a többszörös fordítás jelenségét figyelhetjük meg. Közvetítő nyelvvel történik a tolmácsolás, a jelnyelvi tolmácsok és az írótolmácsolást végzők is az angol forrásnyelvről magyar hangzó nyelvre fordító szinkrontolmácsra hagyatkoznak. A magyar jelnyelvről magyar hangra fordító tolmács elengedhetetlen társa az írott magyar nyelvre feliratozó tolmácsnak, hiszen a hangzó szöveg leírása történik, az írótolmács nem a jelből készíti feliratot. A szerzők tapasztalata szerint előfordul, hogy a jelnyelvi tolmács vagy az írótolmács az angol forrásnyelvből dolgozik, de ritka, és igen kíváncsú lenne egy erre vonatkozó vizsgálat, mely rávilágíthatna arra, hogy milyen idegennyelvi képzettsége van a magyar jelnyelvi tolmácsoknak, ugyanis a jelnyelvi tolmácsképzésben se nem bemeneti, se nem kimeneti feltétel az idegennyelvtudás, miközben a napi gyakorlatban megjelenő ügyféligények és a szakmai fejlődés egyre inkább megkívánja ezt.

A szöveg megjelenítése

A *vizualizálás* úgy történik, hogy a leírt mondat elé odakerül annak a neve, aki mondta (ahogy ez a 3. képen is látható), vagy a nevek ismeretének hiányában a szerepköre, a párbeszédek, hozzászólások. Kérdések és rájuk adott válaszok esetében minden egyes megszólalásnak egy újabb gondolatjellel való kezdése a megszokott kivitelezés.

3. KÉP. KÉPMETSZET A 9. FOGYATÉKOSSÁGTUDOMÁNYI KONFERENCIÁN ÍRÓTOLMÁCSOLT SZÖVEG MEGJELENÉSÉRŐL ONLINE TÁRHELYEN

A halló személynek van információja arról, hogy ki szólalt meg, a hallássérült személy a szövegre támaszkodik, és abból kell világosnak lennie számára, hogy ki mondta az adott szövegrészt. Az írott szöveg bekezdésekre tagolása, gondolatjelekkel, nevek feltüntetésével éppolyan fontos és a befogadást segíti, ahogy a hangzó szöveg tagolása is a hangsúlyokkal, a beszédtempóval. Kikből áll a célcsoport? Gondoljunk az időskori nagyothallásra, a hallássérülés és látássérülés kombinációjára, az alacsony nyelvi kompetenciájú személyekre. Ezek a körülmények mind a vizualizálás módjának megválasztását befolyásolják. A hangzó szöveg vizualizálásának legegyszerűbb módjai a szöveg betűmérete, betűtípusa, sortávolsága, háttérszíne. Könnyen megjeleníthető, hogy valaki mondott valamit, de nehezebb megragadni azt, ahogyan mondta, tehát a modalitást és a metakommunikációt vizualizálni. A modalitás átadása nem merül ki csak az írásjelek használatában, az írótolmácsnak zárójelesen hozzáfűzött megjegyzésekkel érzékeltetni kell azt is, ha például gúnyosan, alázatosan stb. mond valaki valamit, mert a nem halló személy számára ez is egy kieső auditív információ, amelyet vizuálisan kell visszaadni. A beszédkörnyezet általában nem tiszta. A tapsot, a zajos utcára néző ablak kinyitása miatt kevésbé jól hallható beszédet, a hurrogást vagy éljenzést stb. mind-mind írásba kell foglalnia az írótolmácsnak, de ügyelni kell arra, hogy ez a főszövegtől (az elhangzott szöveg leíratától) egyértelműen elkülönüljön grafikai megjelenítésében is. Ezek a technikai megoldások plusz időt igényelnek, a tolmácsolás a szinkronitásból veszít ilyenkor. Az eszközöknek, mint a hallókészüléknek, indukciós huroknak fontos szerepe van a hallássérült személy kommunikációjában. Támogatják a hangalapú információfelvételt, a szájkép és az írótolmácsolt szöveg vizuális megerősítésként szolgálnak, vezérfonalként: végig ott vannak, rájuk lehet pillantani, segítik a nem elég jól hallott és/vagy a beszélő szájáról nem jól leolvasható egy-egy szót vagy mondattöredéket megérteni. Okoseszközön oda-vissza lehet navigálni a szövegben és saját, egyéni tempóban haladni a megértéssel, ami egyébként az előadást csak auditív úton követőknek nem adatik meg.

A szövegalkotó tolmács és eszközei

A konferencia-írótolmácsoláshoz kapcsolódó szakmai dilemmák közé tartozik még a vizualitás mellett az írótolmácsolt szöveg tárolása, az írótolmácsoláshoz használt eszközök tulajdonlása és az írótolmácsolást végző személyek száma. Etikai szempontból is megfontolandó, hogy *kié az írótolmácsolt szöveg*. A megrendelőé, aki az írótolmácsolást finanszírozza? A megrendelő nem minden esetben a hallássérült ügyfél, hanem egyben lehet a konferencia szervezője, tehát a szöveg így kikerülhet a személyes felhasználási körből, és adott esetben segítheti a konferencia utóéletének formálását, például konferenciakötet készítését. Ez azonban szerzői jogi kérdéseket is felvet.

Ki gondoskodik az eszközökről?

A tolmácsszolgálat vagy az ügyfél biztosítja az eszközt a tolmács számára, esetleg a tolmács a saját eszközén dolgozik? Valamennyi változat előfordul a napi gyakorlatban. Különösen egy nagy volumenű konferencia esetén, ahol sok előadó, sok tolmács vesz részt, előre érdemes egyeztetni erről, és tisztázni a részleteket: lesz-e

áramforrás, internetkapcsolat, milyen típusú kábellel csatlakoztatható a laptop a projektorhoz, vagy a csatlakozás wifin történik?

Magyarországon az írótolmácsolás hagyományos eszköze a számítógép/laptop, projektor, vetítővászon. Külföldön speciális klaviatúrát is használnak, ún. velotype billentyűzetet, mely azonban az agglutináló magyar nyelvre alkalmatlan. (A velotype egy funkcionális klaviatúra, amelyen az egyes billentyűk kombinált, egyidejű lenyomásával szótagokat vagy szavakat lehet megjeleníteni a karakterek helyett, ami így ergonomikus és időhatékony megoldás is a hagyományos stenotype klaviatúrán történő gépeléshez képest.)

Az írótolmácsoláshoz használt eszközök tehát hazánkban nem számítanak speciálisnak, általában előfordulnak, igényelhetők egy konferencia helyszínén, de az írótolmácsok szeretnek saját klaviatúrán dolgozni, melynek betűkiosztását ismerik. A saját eszköz előnye az is, hogy betáplálható előre egy rövidítésjegyzék (előadók neve, gyakran előforduló kifejezések stb.). Amióta az írótolmácsok körében elterjedni látszik az internetalapú, megosztott dokumentumban történő feliratozás, kevésbé fontos a gép/billentyűzet hordozhatósága, hiszen az online elérhető tárhelybe bármelyik gépen be lehet jelentkezni, ha van internetkapcsolat.

Az írótolmácsok az előzetes felkészülésük során létrehoznak saját rövidítéseket, szótárakat, melyeket a saját gépük szövegszerkesztő programjának automatikus javításába vagy az online elérhető tárhely szövegdokumentumának szótárába tudnak előzetesen bevinni. A beállításokat módosíthatják az automatikus javításokra, intelligens javaslatléttelekre vonatkozóan. Ahogy azt már fentebb írtuk, a tolmácsolás minőségének érdekében (Móricz, 2016) a hangzó nyelvi tolmácsok is használnak IKT eszközöket a felkészüléshez, így tesznek a jelnyelvi tolmácsok is. A technikai fejlődés az írótolmácsolásra is kihatással van. Léteznek mesterséges intelligencián alapuló beszédreigéző és felolvasó programok, de amennyiben az írótolmács személye által történő kommunikációs akadálymentesítés a kívánatos, úgy az írótolmácsok technikai kompetenciájának is fejlődnie kell. Írótolmácsolás vagy feliratozás? Nélkülözhet-e a humán kontroll? Ezek a jövő kérdései.

A jelen kérdése pedig a következő, ami szintén az írótolmácsolás megvalósításával, annak minőségével függ össze: *hány írótolmács dolgozzon egyszerre?* Nagyobb nyilvánosság előtt végzett tolmácsolásnál az idegennyelvi szinkrontolmácsok körében is megszokott, hogy bizonyos időközönként váltják egymást, vagy a nyelvi irányváltás szerint történik a tolmácsváltás. Így van ez az írótolmácsoknál is, általában ketten, hárman dolgoznak egyszerre, akár egy időben. A korábbi gyakorlat, ami a számítógép szövegszerkesztő programjának használatán alapult, csak azt tette lehetővé, hogy egy tolmács írt, a váltótársa pedig vagy pihent, vagy segítette a munkatársát tévesztés, megakadás esetén, és bizonyos időközönként váltották egymást a két tevékenységben. Az online tárhely szövegdokumentumában azonban párhuzamosan több tolmács is dolgozhat, akár mondatonként válthatják egymást, nem is szükséges az egyik tolmácsnak befejezni még a mondatot, a következő már írhatja, csak arra kell ügyelni, hogy tisztázott legyen a „dobás” szabálya. Ebben az esetben tehát nem váltás történik, nincs pihenés vagy passzív figyelem, végig aktív valamennyi írótolmács, azonban kevésbé terhelődik meg a munkamemóriájuk, mert sokkal kisebb egységeket kell feldolgozni. A 9. Fogyatékosságtudományi Konferencia írótolmácsai ezt a megoldást választották. Ketten párhuzamosan írótolmácsoltak egy online tárhely szövegdokumentumában, amelyet projektor segítségével kivetítettek.

Ilyenkor van egy technikai korlát: a kivetítőn a szöveg úgy mozdul, ha az a tolmács görgeti lejjebb a dokumentumot a saját gépén, akinek a projektor csatlakoztatva van az eszközhöz. Ez egy további teendő, amire tolmácsolás közben figyelni kell.

3.2. Milyen nehézségekkel kell szembenézni az író-tolmácsoknak egy konferencián?

Konferenciatolmácsolásnál, amikor többek számára történik a kommunikációs akadálymentesítés, és a szöveg azonnal látható, vannak alapkövetelmények, amelyek teljesülése meghatározza az írótolmácsolás minőségét: jól kell hallani a beszélőt / hangra fordító tolmácsot, jól kell látni a prezentációs kivetítőt, az írótolmácsról lásson a hallgatóság, az írótolmács ne legyen fókuszban, az ügyfelek jól lássák az írótolmácsolt szöveget. Mindezt úgy kell megvalósítani, hogy ne sérüljön senki örendelkezési joga, például az, hogy hová szeretne ülni. Az írótolmácsolásra vonatkozó elvárásokat kevesen vizsgálták (Vokány, 2018; Patkó, 2023), nagyobb léptékű kutatások nem születtek. Sokrétű elvárásrendszernek kell megfelelni, amelynek elemei az írótolmács nyelvi kompetenciája (jó helyesírás, gazdag szókincs), kognitív képességei (lényeglátás), szakmai tudása (tolmácsolási módszerek megválasztása, előadói stílus megjelenítése a szövegben), technikai felkészültsége (eszközhasználat) és személyiségjegyei (jó állóképesség, fejlődés iránti vágy).

Ismeretlen szavak leírása

A *terminológia* előfordulása nem csak konferenciákon jellemző. Az ide tartozó jelölők nem képezik a tolmács aktív szókincsének részét, nem fedik le azt az idegen szavakból álló szókészletet, ami általános műveltségként elvárható egy tolmácsról. Nincs szakterületi szakosodás a jelnyelvi tolmácsok, illetve az írótolmácsok között, ahogyan például a hangzó nyelvi tolmácsoknál szakirányú végzettséget (pl. bírósági és hatósági tolmács, konferenciatolmács, üzleti tolmács stb.) lehet szerezni. A hangzó magyar nyelvi szöveget bizonyos helyzetekben át kell alakítani a célcsoport nyelvi kompetenciájának megfelelően, de ennek is vannak határai (pl. a tudományos szövegek nem egyszerűsíthetők, különben elveszítik a tudományos jellegüket, nem illeszkednek a nyelvi regiszterbe). Van olyan helyzet is, amikor fontos a szöveg hűség (pl. közgyűlési felszólalásban vagy bírósági, rendőrségi vallomásban a tolmácsolt személy által használt szövegek szinonimával helyettesítése jelentésárnyalatban, stílusban eltérő eredményt ad), illetve nagyfokú pontossággal kell átadni az információkat egyik nyelvről a másikra. Például bírósági tárgyalás, rendőrségi kihallgatás, orvosi ellátás során előnyös vagy hátrányos következményei lehetnek annak, hogy a tolmács milyen részletességgel és pontossággal adja át az elhangzó szöveget.

A *külföldi személynevek* leírása fokozottan nehéz, ha az írótolmács nem kap előzetes anyagot a felkészüléshez, például egy részletes konferenciaprogramot, amelyben az előadók és a felkért hozzászólók neve, titulusa is pontosan szerepel. A magyar nyelv számára nem megszokott nevek gyors és hibátlan leírását a prediktív szövegbevitel tudja lehetővé tenni, ehhez van szüksége a tolmácsoknak előre megkapott háttéranyagokra. Ha nincs legjobb megoldás, akkor az elég jó megoldást

kell választani: az előadó nevét két betűre (monogramra) kell rövidíteni, és következésként ezt használni.

A beszélő követése

Többszereplős helyzetekben (pl. kerekasztal-beszélgetés) fontos vizualizálni, hogy párbeszédéről, beszélgetéséről van szó. Amikor van váltótárs (egy másik írótolmács), segít azonosítani a beszélőt (jelelőt) akkor is, ha nem hangzik el a neve.

A *prezentációk írótolmácsolása* egy következő problémakör. Vannak előadók, akik szó szerint felolvassák az általuk készített diasort vagy leírt szöveget. Ez gyorsabb beszédtempó, mint ahogyan az élőbeszédben történne, így az írott szöveg követése is nehezebb. Megoldás lehet ilyenkor a felolvasandó szöveg kisebb egységeként történő kivetítése, de ennek is az a feltétele, hogy az írótolmács azt előre megkapja. Etikai kérdés, hogy ezzel az írótolmács ne éljen vissza, ne használja fel (pl. ne küldje el a hallássérült ügyfélnek). Szerencsés helyzetnek tűnik, amikor a prezentáció csak vezérfonal az előadó számára, de olyankor is felmerülnek nyelvtechnikai kérdések. „Itt látható” – mondja az előadó, de hogy fordítja ezt az írótolmács? Mit jelent az „itt”, amit, ha leír arra a képernyőre, amelyiken feliratoz, akkor nem jó a helyviszonyjelölés, mert valójában a másik képernyőn van az „itt”, ami tehát „ott”. Az adott képernyőn megjelenő mutatónévmást egy másik képernyőre kell átvonatoztatni egy hosszabb nyelvi megoldással, hogy jobban érthető legyen a vizuális gondolkodású hallássérült emberek számára: „Ahogyan az itt látható...” helyett azt írni, hogy „ahogyan az látható [másik képernyőn] ...”. Itt érdemes megjegyezni az írótolmácsok előnyét a fülkében tolmácsoló hangzó nyelvi tolmácsokéval szemben, akik esetleg a távolság, az üveg visszatükröződése stb. miatt nem jól látják az előadó prezentációját. Az írótolmácsok általában az előadói tér és az első sor között helyezkednek el, ami jó láthatósági viszonyokat teremt számukra.

Az írótolmács elhelyezkedése

Az írótolmácsot éppúgy körülveszik a figyelő tekintetek, mint a jelelő hallássérült személyeket. A jelelés látható, miközben a siketség nem látható, a csúcstechnológias hallókészülékeket nehéz észrevenni. Konferencián a projektor segítségével kivetített feliratozásnál a nagyothalló személy el tud vegyülni a résztvevők között, egy tanórai helyzetben viszont nem, a fogyatékosága láthatóvá válik. A konferencián csak az írótolmács válik jól láthatóvá, a felkonferáló magyarázata nélkül, hogy itt most egy kommunikációs akadálymentesítés történik, a laikusok számára ez nem érzékelhető. Ezt követően azonban a laikusok hajlamosak megszólítani az írótolmácsokat, faggatni őket munkájukról, ami felfogható egy kíváncsi ismeretterjesztésként is, de az esemény során az írótolmácsok direkt megszólítása, szerepből kilépésre kényszerítése kizökkentést eredményez. Alapvetően törekedni kell arra, hogy a tolmács ne lépjen ki a szerepből, és erre ne is kelljen neki felhívnia a figyelmet, hogy most éppen kilépésre kényszerül(ne). Ezt a tudatos tolmácshasználó ügyfél és egy társitolmács nagymértékben tudja elősegíteni.

4. KÉP. JELNYELVI- ÉS ÍRÓTOLMÁCSOK MUNKA KÖZBEN

Segítő technikák

Ahogy arról már több ponton szó volt ebben a tanulmányban, az írótolmácsok is párban vagy teamben dolgoznak egy konferenciatolmácsolási helyzetben. A tolmácsolásban hasonlóképp segítik egymást, ahogy a hangzónyelvi kabintársak. Mit jelent a segítség? Milyen *segítő technikák* vannak? A segítség egyéni és egyedi. Vannak olyan tolmácsok, akiknek a tipikus megakadásjelenségeknél (hezítálás, úrakezdés) a sűgás jelent segítséget (pl. rövidítés bemondása, könnyebben leírható szinonima, ha nincs jelentősége az idegen szó használatának), vannak olyanok, akiknek pedig az a segítség, ha a billentyűzetet azonnal átadhatja a váltótársának, vagy a váltótárs párhuzamosan beleír a dokumentumba. A cél, hogy a mondat befejeződjön a tolmácsolt változatban is. Ehhez fontos az előzetes egyeztetés és az összeszokás. Vannak helyzetek, amikor nehézkes a segítség: amikor többnyelvű konferencián fülhallgatóban kapja a magyar hangot az írótolmács, akkor a mellette ülő társa nem tud sűgni. A sűgás akadályozottsága az a helyzet is, amikor az írótolmács nagyothalló, viszont előnye lehet a célcsoport beható ismerete és a saját felhasználói tapasztalat. A dokumentumban feliratozás mellett léteznek valós idejű stúdiófeliratozási programok, különleges helyzetekben ilyen keretek között történő írótolmácsolás is előfordul. Nagy odafigyelést és gyakorlatot igényel egy ilyen program használata, mert a már beírt szöveg nem javítható visszatöreléssel, átirással. Amit leír a tolmács, az ott is marad, és egyszersmind meg is jelenik a feliratot olvasók számára, tehát adott esetben akár hibásan. Ilyenkor felértékelődik a precíz gépelés, és előkerül a kérdés, hogy fontosabb-e a jelnyelvi tolmács végzettség, mint a gépírástudás.

4. Grafikus rögzítés/facilitálás

A vizuális ábrázolásra használt angol kifejezések sokszínűek, leggyakrabban használt kifejezések a *visual graphic recording* vagy *graphic facilitation*. Az erre a célra létrehozott digitális eszközöket (pl. moving pen – mozgó toll) is *graphic recording*nek nevezik (Vermariën, McConnell & Li, 1999).

A vizuális ábrázolás indokoltsága Margulies és Sibbet (2007) szerint az, hogy az emberi agy mintegy 80%-át a vizuális információk feldolgozására fordítja, és abban az esetben is érzékel képeket, ha nem a vizualitás az adott ember elsődleges tanulási csatornája. A vizuális gondolkodást alapvető képességnek tekintik. Jaret (2019) szerint, aki maga is grafikus facilitátor, a vizuális művészeti alkotások segíthetnek a megértés különböző idegpályáit használni. A grafikus ábrázolás tehát több, mint pusztán esztétikai élmény vagy illusztráció.

A grafikus ábrázolási módszerek alkalmazásának lényege és egyben célja, hogy (1) vázlatok, diagramok és képek segítségével próbálnak új gondolkodásmódot, lehetőségeket bemutatni, értelmessé teszik a komplexitást, elősegítik a problémamegoldást, stratégiai gondolkodást, ismeretszerzést; (2) lehetőséget biztosítanak nagy mennyiségű információ memorizálására és (3) ösztönzik a résztvevők bevonódását (például egy feladatba, közös gondolkodási folyamatba), elköteleződését és a közösségépítést (Margulies & Sibbet, 2007). Az iskolákban tanító pedagógusok és oktatók is alkalmazzák ezeket a módszereket a tanulás elmélyítésére.

A grafikus ábrázolás tehát nemcsak az egyén számára jelenthet segítséget, hanem közösségek számára is, támogatja a kutatásban résztvevők közötti határok csökkentését, a közös döntéshozatal és a kreativitás előmozdítását, a tudás közös létrehozását (Wright et al., 2023). A grafikus rögzítés egyik speciális módja történhet „hivatásos rajzoló”, grafikus facilitátor segítségével. A grafikus facilitátor bevonásával kapcsolatos tanulmányok eltérő nyelvi, kulturális, hátrányos helyzetű vagy éppen eltérő hatalmi pozícióban lévő (pl. kórházi dolgozók) csoportok közötti kommunikáció és döntéshozatal támogatására vonatkoznak (Tyler, Valek & Rowland, 2005; Wright et al., 2023; Sandholdt et al., 2022; Leonard et al., 2017; Nebrig, Munafo, Goddard & Tierney, 2015).

Jaret (2019) mint grafikus facilitátor úgy fogalmazza meg a grafikus ábrázolás célját egy konferencián, mint amely „médiomot biztosít, amely lehetővé teszi a tudományos előadásokban leírt gyakorlatok sokféleségének újbóli vizsgálatát, hogy felfedezzük az egymást átfedő témákat és képeket, és talán egy nagyobb, átfogó képet adjunk” (p. 30, saját fordítás). Ezen kívül a grafikus ábrázolás célja lehet még hosszadalmas megbeszélések során a koncentráció fokozása, továbbá a képek utóéletékeként egy konferencián elhangzottak archiválása, alapvető gondolatok felidézése és az alkotás öröme (Jaret, 2019; Wright et al., 2023; Van der Lugt, 2000).

E ponton jegyezzük meg, hogy az akadálymentesítés céljából végzett vizualizálás tárgykörébe tartozik még a jelynyelvi tolmácsolás egyik módja, a magyar nyelvű beszéd vizualizálása, mely alatt valójában az orális tolmácsolás azon módját értjük, amikor a tolmács hang nélkül, jól artikuláltan, olykor tömörítő technikát is alkalmazva adja vissza a hangzó beszédet. Ez a fajta jelynyelvi tolmácsolás azon hallássérült személyek számára jelent akadálymentesítést, akik a jelynyelvet nem ismerik, az író-tolmácsolást nem preferálják, azonban jó szájról olvasási képességgel rendelkeznek, és számukra ez a fajta tolmácsolás csak a hallásmaradványukkal feldolgozott információk mellé, mintegy vizuális megerősítésként szükséges.

Összességében a grafikus ábrázolás inspirálhat közös és új tudás létrehozására, és feloldhatja a szóbeliség, írásbeliség, hatalmi viszonyok általi akadályokat, olyan esetekben, amikor a hétköznapi, megszokott gondolkodási minták nem elegendőek (Kennedy, 2018).

4.1. A grafikus rögzítés tipológiája

A grafikai ábrázolási alkalmazások széleskörűek és inspirálóak. A grafikus ábrázolás a történelem során mindig jelen volt, a vizuális elemek vonzzák a tekintetet (Kennedy, 2018). A 21. században a hétköznapi kommunikáció részévé vált, a technológia fejlődése által a képek mindenütt jelen vannak (Wright et al., 2023), épp elég a logókra, emotikonokra gondolnunk (Kennedy, 2018). A különböző szakmai tevékenységek során a vizuális megsegítés történhet egyszerűbb megoldásokkal (pl. tanárok táblára írnak, post-it használata), és speciális digitális eszközökkel is.

A szakmai, akadémiai tevékenységek során is egyre gyakrabban alkalmaznak képi eszközöket. A képi ábrázolást kezdetben kifejezetten kvantitatív kutatási területeken alkalmazták adatok szemléltetésére és olyan adatok megjelenítésére, amelyek túl nagy mennyiségűek vagy túl bonyolultak ahhoz, hogy szöveges formában be lehessen mutatni, kvalitatív területen pedig fényképek elemzése, illetve a photo-voice módszer alkalmazása volt jellemző (Wright et al., 2023).

Wright et al. (2023) szerint a vizuális kommunikációs módszer és kutatás két alapvető eszköze a képregények és a grafikus rögzítés (graphic recording). A grafikus rögzítés egyik altípusa a jegyzetkészítés (sketch notes), ezt nevezi grafikus rögzítésnek (graphic recorder) Sibbet (2001) és Kennedy (2018), másik altípusa a grafikus facilitátor. A két forma között meghatározó különbség, hogy a grafikus facilitátor egyedül vagy a résztvevőkkel együttműködve, interaktív módon dolgozik. A grafikus facilitáció tehát egy interaktív folyamat a résztvevők, a facilitátor és maga az ábra között (Wright et al., 2023; Kennedy, 2018).

4.2. A grafikus facilitátor munkafolyamata

A grafikus facilitátor munkája egy beszélgetés, előadás rögzítése, ábrázolása képek formájában, valós időben, melyhez jellemzően címszavakat, rajzokat használ különböző színek kombinálásával. A folyamat során nagyméretű vizuális ábra jön létre, amelyen a grafikus facilitátor a résztvevők szemszögéből „lefordítja”, „átalakítja” és értelmezi az elhangzottakat és a nem verbális jelzéseket képekre (Wright et al., 2023). A grafikus rögzítés az ötleteket, gondolatokat és beszélgetéseket nem csupán szavakkal rögzíti; ehelyett olyan képeket emel ki, amelyek nagyobb témákat ragadnak meg és mélyítenek el. A grafikus rögzítés semmiképpen sem az előadás közvetlen fordítása, inkább szintézis, lényegkiemelés (Jaret, 2019; Wright et al., 2023). „Inkább én mint grafikus felvevő, döntéseket hozok a legfontosabb pontokról, és értelmezem a jelentéseket. Nagy koncentrációval hallgatom a beszélgetést, és lefordítom az elhangzottakat, szavakból szimbólumokká és rajzokká, miközben továbbra is figyelek, ahogy a beszélgetés során a párbeszéd előrehalad” (Jaret, 2019, saját fordítás).

Sibbet (2001) a grafikus facilitatori munkája során azonosította a legalapvetőbb és ismétlődő aspektusokat, melyek beépülnek az összetettebb folyamatokba (pl. csoportgrafikai billentyűzet). Egyre több grafikus facilitátor dolgozik világszerte, egyre többen is tanítják ezt a módszert, így a módszer egyre változatosabbá válik, megjelennek az egyéni stílusok, ötletek (Kennedy, 2018), a billentyűk céljait is újra gondolták (Hautopp & Ørngreen, 2018).

A grafikus facilitátor előkészítő munkát végez az adott esemény előtt, megismeri az esemény célját, résztvevőit. Előfordul, hogy nem egyedül facilitál, hanem van egy „nem rajzoló” társa is, akivel közösen felkészülnek. A grafikus facilitátor a folyamat során általában nagyméretű papíron (esetleg habszivacson), speciális filctollakkal dolgozik, a verbális és nemverbális jelzéseket is rögzíti. Készíthet magának a papír szélén jegyzeteket. Sibbet (2001) szerint a grafikus facilitátor munkája egy tánc és történetmesélés, mivel a facilitátor folyamatosan fizikai mozgásban van.

A grafikus facilitátor szerepe a konferenciák után lehet egy szintetizálás a „rajz” és a résztvevők véleményeinek összefoglalása alapján, vagy a facilitátorok e-maileket küldhetnek a csoport tagjainak, hogy milyen ötleteket fogalmaztak meg, hogyan tudják az elhangzottakat a rajz alapján felidézni és hasznosítani a saját területükön (Nebrig, Munafo, Goddard & Tierney, 2015). Kisebb létszámú csoportokba szervezett konferenciákon a facilitátor szerepe kiterjedhet arra is, hogy a konferenciát megelőző találkozót megtervezze, és ismertesse a résztvevőkkel a konferencia folyamatát és az elvárásokat, majd ezeket a csoportokat vezeti a konferencia alatt, és a konferencia után is dolgozik a csoportjával, hogy a csoport tagjai és/vagy a grafikus facilitátor a tanulságokat továbbadják a szervezetnek (Nebrig, Munafo, Goddard & Tierney, 2015). A technológia fejlődése új lehetőséget teremtett a facilitátorok számára is, vannak olyan facilitátorok, akik kizárólag digitális médiával dolgoznak. Kennedy (2018) és Sibbet (2001) Graphic Process Consulting tevékenységnek nevezik az olyan folyamatok tervezését, amelyek többféle médiát integrálnak interaktív módon. Továbbá a grafikus facilitátor kreatív, produktív, reflektív és önreflektív, proaktív, és nem utolsósorban aktívan használja a humort (Hautopp & Ørngreen, 2018).

4.3. Grafikus facilitátor kihívásai akadémiai eseményen

Jaret (2019) előző alfejezetben idézett mondatában megfogalmazza a grafikus facilitátor feladatát. E szerint a grafikus facilitáció sikeres alkalmazásához tehát egy határozott facilitátorra van szükség, aki képes figyelmesen hallgatni a beszélgetéseket, kiemelni a lényegét és a csoport központi gondolatait rajzolt képeken, szövegeken és metaforákon keresztül szintetizálni valós időben. Mindemellett a grafikus facilitátornak lehetnek beszélgetésirányítói feladatai is, folyamatosan ösztönöznie kell a részvételt, érzékelni a csoportdinamikát (pl. nézeteltérés, taps, meglepődés), mederben tartani a beszélgetést, kreativitásra sarkallni a résztvevőket (Wright et al., 2023). Általában a grafikus rögzítés akkor lehet sikeres, ha a grafikus facilitátor számára előzetesen explicit módon megfogalmazzák az adott esemény céljait.

Wright et al. (2023) szerint a „grafikus rögzítés a gyakorlatból, nem pedig az akadémiai szférából alakult ki; következésképpen a kutatóknak kevés elmélete vagy írásos útmutatása van a kutatásban való használatáról” (p. 3), tehát tulajdonképpen a grafikus facilitátor itt egy módszertant is tanít.

A grafikus rögzítés felvet etikai aggályokat is. A rögzítéshez minden résztvevőnek hozzá kell járulnia, továbbá tájékoztatni kell a résztvevőket, hogy ezt a későbbiekben mihez szeretnék használni, megjelenik-e közösségimédia-felületeken (Wright et al., 2023), és a tervezett felhasználáshoz, közösségi felületeken való megjelenéshez szintén beleegyezésüket kell kérni.

4.4. Grafikus rögzítés mint akadálymentesítés

A grafikus ábrázolás a fentebb említett agyi tevékenységek miatt mindenképpen támogatja a megértést. Alkalmazzák interkulturális kommunikációban, emiatt általában inkluzív eszköznek tekintik (Hautopp & Ørngreen, 2018). A grafikus facilitátor sok esetben ikonokkal, sablonokkal dolgozik, melyek segítenek az absztrakt jelenségek konkrétabbá tételében, minden résztvevőt megszólíthatnak ezekkel. Qvist Sørensen (BiggerPictureVideo, 2013, idézi Hautopp & Ørngreen, 2018) kifejlesztette a grafikus facilitáció hét elemét: emberek, helyek, folyamatok, beszéd, szöveg, szín, hatás. Az ikonok és sablonok az egyszerűtől a bonyolultabbakig vannak rendszerezve, így a facilitátornak lehetősége van a résztvevőkhöz igazítani ezek használatát.

Jaret (2019) szerint a grafikus rögzítés a vizuális jegyzetelés egy olyan módszere, amelynek népszerűsége abban is rejlik, hogy a különböző tanulási stílusú hallgatókat, résztvevőket is képes bevonni a folyamatba. Továbbá Jack Pearpoint és Marsha Forest kidolgozott grafikai eljárásokat (MAP és PATH) kifejezetten a fogyatékkal élő személyek támogatására (InclusionNetwork, 2018, idézi Kennedy, 2018).

A 9. Fogyatékoságtudomány Konferencia jelnyelvi és szinkrontolmácsai, jelen tanulmány szerzői, felhívták a figyelmet a grafikus facilitátor tolmácsokat támogató szerepére is. A facilitátor láthatóan rögzíti az elhangzottak kulcsszavait, amelyekre az előadók esetleg csak visszautalnak, de magát a szót már nem ismétlik meg. Amennyiben a tolmácsnak a sok információ közepette nem jutna eszébe a konkrét fogalom, elég csak az ábrára pillantania annak felidézéséhez (memória). Hasonlóan, ha egy „elakadás” történik a tolmácsolásban, a rajz vizuális ingerként segíthet az elakadás utáni újbóli „elindulásban”. Összességben a jelnyelvi és szinkrontolmácsok munkáját is több szinten segíti a vizuális inger.

5. Visszajelzések a 9. Fogyatékoságtudományi Konferencia akadálymentesítése kapcsán

A konferencia résztvevőinek lehetősége volt a konferencia után visszajelzést adni a szervezőknek kérdőív formájában (melyben nyitott és zárt kérdések is szerepeltek). 22 értékelhető válasz alapján a konferencia akadálymentesítését ötfokú skálán (ahol az öt a nagyon elégedett) 4,8-ra értékelték. A konferencia erősségeként pedig öt résztvevő szabadszavas válaszként a hozzáférhetőséget, az inkluzív rendezvény-szervezést említette.

A konferencia vizuális facilitátora Strenner Szilárd volt, aki pro bono volt jelen a konferencián, saját maga hozta az eszközeit, papírokat, filctollakat, rögzítőspray-t. Strenner Szilárddal közösen fogalmaztuk meg a kérdéseket az ábrák kapcsán, amelyekre az előadás és a kerekasztal-beszélgetés után közvetlenül, illetve utólag, a korábban említett online kérdőíven keresztül lehetett válaszolni. A visszajelzés opcionális volt, nem kötelező jellegű. Húsz szabadszavas válasz érkezett, melyek közül tíz mint esztétikai élményt értékelte a grafikákat („rendkívül kifejező”, „látványos”, „végre humor”, „figyelemfelkeltő”, „színvonalas”, „tartalmas”), az újdonság jellegét pedig négyen jegyezték meg. Egy látássérült résztvevő jelezte, hogy nehezen olvasható volt

a rajz, azonban erre az akadálymentesítésre a facilitátor előzetesen nem volt felkészítve. Az ábra továbbgondolása, összegzése nyolc résztvevő visszajelzésében jelenik meg, mely nagyon sokszínű, több tárgykört is érint: emberi jogi aspektus, emberi méltóság, mikroközösségek és intézmények kapcsolata, normalitás kérdése, kisebbség-többség problematikája. Két résztvevő kifejezetten a kerekasztal-beszélgetés tartalmára, stílusára regált. Azt emelték ki, hogy Gombos Gábor kapcsán a kerekasztal-beszélgetés résztvevői megfelelő arányban meséltek személyes jellegű emlékekről és Gombos Gábor szakmai, akadémiai, éredérvényesítő tevékenységéről is. Illetve egy résztvevőre inspirálóan hatott a vizuális megsegítés, a hagyományos iskolai tananyag átadásának hatékonyabb formáját látta meg benne.

6. Konklúzió

A kommunikációs akadálymentesítés első látásra egyértelműnek tűnik, vagyis az, hogy mit és hogyan kellene csinálni. A siker a részletekben rejlik. Az írótolmácsolás és a vizuális megsegítés is a kommunikációs akadálymentesítés egy-egy olyan módja, amelynek segítségével a kommunikáció tartalma a forrásétól eltérő csatornára helyeződik át, vagyis a beszédről az írásra vagy rajzolásra. A kommunikáció módjai ugyan szétválhatnak, de a kommunikáció mégis összeköt, és az énből és énből mi lesz – a „mi” határtalan tágassága.

Irodalomjegyzék

- Antonini, R., Cirillo, L., Rossato, L., & Torresi, I. (Szerk.). (2017). *Non-professional interpreting and translation: State of the art and future of an emerging field of research*. John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/btl.129>
- Bakti, M., & Bóna, J. (2016). Self-monitoring processes in simultaneous interpreting. *FORUM: Revue internationale d'interprétation et de traduction / International Journal of Interpretation and Translation*, 14(2), 194–210. <https://doi.org/10.1075/forum.14.2.02bak>
- Felekné Csizmazia, E. (2014). A fordítás és a tolmácsolás határán: a blattolás kutatása. *Fordítástudomány*, 16(2), 24–36.
- G. Láng, Zs. (2002). *Tolmácsolás felsőfokon. A hivatásos tolmácsok képzéséről*. Scholastica.
- Hautopp, H. & Ørngreen, R. (2018). A Review of Graphic Facilitation in Organizational and Educational Contexts. *Designs for Learning*, 10(1), 53–62. <https://doi.org/10.16993/dfl.97>
- Horváth, I. (2020). Fordítás és tolmácsolás a digitális korban. *Fordítástudomány*, 22(1), 5–16. <https://doi.org/10.35924/fordtud.22.1.1>
- Horváth, I. (2021). *Tolmácsolás, digitalizáció, mesterséges intelligencia*. Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789634546801>
- Jaret, R. D. (2019). Activating Images: Graphic Recording of Society for Pastoral Theology Annual Study Conference. *Journal of Pastoral Theology*, 29(1), 22–30. <https://doi.org/10.1080/10649867.2019.1600104>
- Kennedy, S. (2018). Introducing graphic facilitation and graphic recording. In D. M. Baylen (Ed.), *Dreams and inspirations: The book of selected readings* (pp. 97–107). International Visual Literacy Association.
- Leonard, A., Bonaconsa, C., Ssenyonga, L. & Coetzee, M. (2017). Graphic facilitation as a novel approach to practice development. *Nursing Children and Young People*, 29(89), 42–45. <https://doi.org/10.7748/ncyp.2017.e869>
- Margulies, N. & Sibbet, D. (2007). Visual recording and graphic facilitation: helping people see what they mean. In P. Holman, T. Devane & S. Cady (Eds.), *The Change Handbook: The Definitive Resource to Today's Best Methods For Engaging Whole Systems* (pp. 573–587). Berrett-Koehler Publishers.

- Móricz, K. A. (2016). Információ- és kommunikáció-technológiai eszközök a tolmácsolásban. *Fordítástudomány*, 18(1), 50–63.
- Nebrig, D., Munafo, J., Goddard, J. & Tierney, C. (2015). The Conference Facilitator Model: Improving the Value of Conference Attendance for Attendees and the Organization. *The Journal of Nursing Administration*, 45(9), 443–448. <https://doi.org/10.1097/NNA.0000000000000230>
- Patkó, L. (2023). A hangformázó gépirás projekt hatásai. *Képesek vagyunk Magazin*, 2023(IV), 35–40.
- Sandholdt, C. T., Srivaranathan, A., Kristiansen, M., Mallng, G. M. H., Olesen, K. V. M. O., Jeppesen, M. & Lund, R. (2022). Undertaking graphic facilitation to enable participation in health promotion interventions in disadvantaged neighbourhoods in Denmark. *Health Promotion International*, (37)2, 48–59. <https://doi.org/10.1093/heapro/daac034>
- Sibbet, D. (2001). *Graphic Facilitation Retrospective. Adapted from a presentation at the International Association of Facilitators The Art and Mastery of Facilitation*. Navigating the Future IAF Conference, Minnesota.
- Siketek és Nagyothallók Országos Szövetségének Hangforrás weboldala, é. n. <http://sinoszhangforras.hu/irotolmacsolas> (Letöltés dátuma: 2025.05.14.)
- Szabari, K. (2021). *Tolmácsolás. Bevezetés a tolmácsolás elméletébe és gyakorlatába*. Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789634546153>
- Tyler, C., Valek, L. & Rowland, R. (2005). Graphic Facilitation and Large-Scale Interventions: Supporting Dialogue Between Cultures at a Global, Multicultural, Interfaith Event. *Journal of Applied Behavioral Science*, 41(1), 139–152. <https://doi.org/10.1177/0021886304272850>
- Ungár, N. (2020). A jelnyelvi tolmácsolás kutatásának helye a fordítástudományban. *Fordítástudomány*, 22(2), 44–62. <https://doi.org/10.35924/fordtud.20.2.3>
- Van der Lugt, R. (2000). Developing a graphic tool for creative problem solving in design groups. *Design Studies*, 21(5), 505–522. [https://doi.org/10.1016/S0142-694X\(00\)00021-1](https://doi.org/10.1016/S0142-694X(00)00021-1)
- Vermariën, H., McConnell, E. & Li, Y. (1999). Reading/Recording Devices. In J. G. Webster (Ed.), *Measurement, Instrumentation, and Sensors Handbook*. CRC Press. <http://materias.df.uba.ar/I2aa2020c1/files/2012/07/Measurement-Instrumentation-Sensors.pdf> (2024.06.12.)
- Vokány, G. (2018). *Az írótolmácsolás helyzete a hazai és nemzetközi megközelítés tükrében* [szakdolgozat]. SINOSZ Jelnyelvi tolmácsképzés.
- Wright, A. L., Butt, M. L., Miller, V., Jacobs, B. & Ferron, E. M. (2023). The Use of Graphic Facilitation to Support Adherence to OCAP® Principles in Research With Indigenous Communities. *International Journal of Qualitative Methods*, 22, 1–11. <https://doi.org/10.1177/16094069231190557>

